కేతు విశ్వనాథరెడ్డి
దూరం

పోయిన వారం విద్యార్థులతో రాయించిన కాంపోజిషన్ "వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము"లోని తప్పులు దిద్దుతూ కాలేజి స్టాఫ్‌రూంలో కూర్చున్నాను.

కాంపోజిషన్లలో చావని పదార్థ మంటూ వుండదు. రోగిష్టి భాష! చిలక పలుకుల భావాలు!! కొన్నాళ్ళకు వాళ్ళ భాషా పరిజ్ఞానం సంగతేమో కానీ

తప్పుల్ని దిద్ది దిద్ది, ఒప్పుల్ని తప్పు లనుకొని, తప్పుల్ని ఒప్పులనుకొని నా భాష చస్తుంది. ఈ విషయాలుక్లాసులో నేను చెప్పలేదే - చెప్పానేమో అని సందేహ జీవినై కొరకాకుండా పోతాను. పుదయం మొదటిగంట నన్నయ అరణ్యపర్వంలోని పద్య భాగం చెప్పేను. మూడవగంట తెలుగువెలుగు నాటకం చెప్పేను. నన్నయను చూసినా, తెలుగు వెలుగు విన్నా వీళ్ళ తెలుగు మాత్రము యింతే

దిద్దుతున్నాను ఆఖరుకు వీడిదీ అదే చిలక పలుకు: "వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమనగా ఒక ప్రభుత్వము ఒక సమాజమునందలి వ్యక్తులకు అన్ని విధములు గల వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము అని పేరు." రెండు కర్తలు. నా కర్మ!! యీ క్రియ తప్పదు. దిద్దుతున్నాను. పార్ట్ టైం టెంపరరీ కాలేజి లెక్చరరు అనగా వ్యక్తి స్వేచ్ఛలో పొల్లులేదు గీశేను కసిగా అయిపోయింది.

యిక ఈ చివరిగంట కాంపోజిషన్ 'ప్రణాళికలు-దేశాభ్యుదయము' మన సులో ప్రణాళికలు - దేశాభ్యుదయము కళ్ళకు కట్టుతోంది:

"సాబ్ టెలిగ్రాం!"

టెలిగ్రాం అందుకున్నాను గుండె చిక్కబట్టుకొని.

"రామచంద్ర సీరియస్. స్టార్ట్ యిమిడియట్లీ టు కాళహస్తి." స్నేహితుడు శివారెడ్డి యిచ్చిన టెలిగ్రాం అది: మనసు వికలమయింది.

హర్ట్ ఎన్‌లార్జ్‌మెంట్ వ్యాధితో వేలూరి ఆస్పత్రిలో మూన్నెళ్ళనుంచీ బాధపడుతున్న ప్రియమిత్రుడు రామచంద్ర మృత్యుముఖంలో వుంటాడు. లేదా చివరి గడియలు కూడా పూర్తి

అయి వుంటాయి. తప్పదు, టెలిగ్రాం అర్థం అదే: నాలాంటి వాడికి వచ్చే టెలిగ్రాముల్లో అశుభం కాక శుభం వుండదని నా నమ్మకం.

ఆ రకం ఆలోచనలు భరించలేక పోయాను.

నెలరోజుల క్రిందటే యశోధర నుంచీ వుత్తరం వచ్చింది - 'రామచంద్రను వేలూరులో చేర్పించాం. నిన్ను కలవరిస్తున్నాడు రమ్మ'ని. రామ చంద్రను చూచి పలకరించి వచ్చాను.

అప్పుడు వాడంత కష్టంలో వుండి కూడా నేను కన్పిస్తూనే నన్నడిగిన మొదటి ప్రశ్న "యెక్కడయినా స్థిర పడ్డావా ? డబ్బు యిబ్బందుల్లేకుండా కుదుటపడ్డావా ?" అని.

ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేక సిగ్గుతో చచ్చిపోయేను.

రామచంద్రే పాలిపోయిన చిరు నవ్వుతో అన్నాడు:

"మన ఇబ్బందులన్నీ చావుతో

తీరేవే. నా సంగతే చూడు. సంవత్సరం నుంచీ యీ వ్యాధి బతకనివ్వదు చావనివ్వదు, మెడికల్ లీవు అయి పోయింది. జీతం లేదు. యశోధరా సెలవుల్లో వుంది, సగం జీతమే. మీలాంటి స్నేహితు ల్లేకపోతే యీపాటికి ”

ఆ తరువాత మాట పూర్తి చేయలేక పోయాడు. నా పక్కనేవున్న శివారెడ్డి -

“దానికేముందిలేరా నీ ఆరోగ్యం ముఖ్యం కానీ” అన్నాడు.

‘మీలాంటి స్నేహితులు’ అన్నందుకు తల యెక్కడ పెట్టుకోవాలో నాకు అర్థం కాలేదు. శివారెడ్డి తప్ప రామచంద్రకు నేను చేసిన సాయ మేముంది? చేయగలిగిన వుపకార మేముంది?

చదువుకునే రోజుల్లో నేను ఇవ్వలేని, ఇవ్వని యెన్నో చిల్లర బాకీలు రామచంద్ర దగ్గర చేశేను. అంతెందుకు యేడాదికింద హైదరాబాద్‌నుంచి ఉత్తరం రాస్తే రెండువందలు పంపేడు. అది గుర్తుకొచ్చింది. వాడిని చూడటానికి యెన్ని అవస్థలుపడి వేలూరు వచ్చేనో అది గుర్తుకొచ్చింది. డబ్బు లేదు. అయినా సమకూర్చుకున్నా. సెలవు లేదు ప్రతిరోజు నాకు పనిదినమే కాబట్టి. అయినా పది రోజులు పోగొట్టుకున్నా. కష్టాల్లోవున్న స్నేహితునికి సహాయం చెయ్యలేని నా నిస్సహాయత్వం, నాకు భరించరాకుండా వుంది.

“నేను మళ్ళీ వారం పదిరోజుల్లో వస్తాలేరా? నువ్వేం యిది అవ్వద్దు. యేదైనా అవసరం వస్తే యశోధరను జాబు రాయమని చెప్పు. డాక్టర్లతో అన్ని విషయాలు మాట్లాదేను. మదరాసునుంచి నెల్లూరికి వెళ్తాలే? నేను వస్తారా అన్నట్లు యీవాళ రాత్రికి యశోధర వస్తుంది,” అన్నాడు శివారెడ్డి.

శివారెడ్డి పట్ల రామచంద్ర కళ్ళల్లో మెదలుతున్న కృతజ్ఞతాభావం చూసి చలించిపోయేను.

పోతూ పోతూ నాతో శివారెడ్డి అన్నాడు :

“వీలుంటే నువ్వు వుండరా? కాలేజీలో పనిదేముంది? అందులో హైదరాబాద్‌లో డబ్బుకోసం మొగమాట పడవద్దులే ”

వాడి ధోరణి నాకు నచ్చలేదు. వాడిని నేను యేనాడూ మెచ్చలేదు. నా తత్వం వాడికి యేనాడూ నచ్చలేదు. అయినా రామచంద్రవల్ల మా స్నేహం చెడి పోలేదు. కానీ ఆ వాతావరణంలో ఏమీ అనలేక “హైదరాబాద్‌లో ఆవిడకు తోడు యెవరూ లేరురా. యశోధర వస్తూనే నేను రేపు వెళ్తా” అన్నాను. నిజానికి కాలేజిలో నాది పర్మినెంట్ పోస్ట్ అని శివారెడ్డి అనుకున్నట్లుంది. వాడి దగ్గర నా గొడవలు యెప్పుడూ చెప్ప లేదు. అప్పుడూ చెప్పలేదు.

వాడు వెళ్ళిపోయాడు.

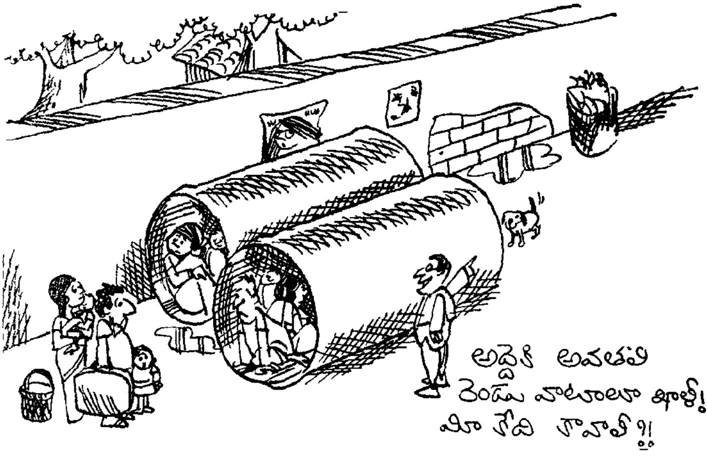

దిక్కుతోచక వోదార్పుగా అన్నాను. "యీ వ్యాధి తప్పకుండా బాగవుతుందిరా." అని.

"డాక్టర్లు చివరిదాకా అట్లానే అంటారులేరా, నిజం అడిగి చూడు!" అన్నాడు.

నేను ఛీఫ్‌ను కలుసుకొని నిజమడిగి చూశేను. మరో మూడు నాలుగు మాసాలు ఫరవాలేదు. ఆపరేషన్ విజయవంతమైతే యే యిబ్బందీ లేదని నమ్మకంగా చెప్పేడు. ఆయన ప్రఖ్యాతిని గురించి వినివుండటంచేత నమ్మేను. రామచంద్రతో ఆపరేషన్ తప్పకుండా సక్సెస్ అవుతుందని చెప్పేను.

వాడు విని నెమ్మదిగా అన్నాడు: "యీ రకం బ్రతుకక్కంటే చావటం మేలు. కానీ అందర్నీ కాదని నన్ను నమ్మి పెళ్లిచేసుకున్న యశోధరే యేమవుతుందో" అన్నాడు.

వాడి పిచ్చి ఆలోచనల్లో నిజముందని అన్పించినా "మేమున్నాం కదరా" అన్నాను.

ఈ రోజు టెలిగ్రాం! ఆపరేషన్ ప్రయోజనం లేకపోయి వుంటుంది. రామచంద్రను కాళహస్తికి తీసుకువెళ్ళి వుంటారు!

నాకు మనసు పనిచేయటంలేదు. గంట మోగింది. సాయంకాలం చివరి గంట. క్లాసు తీసుకోక తప్పదు. క్లాసుకు వెళ్ళాను. "ప్రణాళికలు - దేశాభ్యుదయం" ఆవాళ విద్యార్థులు రాయవలసిన కాంపోజిషన్! పది పదిహేను నిమిషాలు యేం చెప్పానో నాకే తెలియలేదు. మాటి మాటికీ టెలిగ్రాం మనసులో మెదలుతోంది. మాటలు తడబడుతున్నాయి. ఒక వాక్యానికీ మరొక వాక్యానికీ సంబంధంలేకుండా పోతోంది. సాధ్యంకాక మనసు బాగు

లేదని చెప్పి, వాళ్ళను రాయమని కూచున్నాను. గంట యెలాగో గడిచింది. వృత్తిధర్మం నెరవేరింది.

ఆరు రూపాయల సంపాదన ఆ గంటకు వచ్చింది. ఆవేళ మొత్తం సంపాదించింది పద్దెనిమిది, మొత్తం మూడు క్లాసులు అయ్యేయి. రోజూ మూడు క్లాసులుంచే అన్పించింది. వెలిగ్రాం మనసులో మెదులుతూనే వుంది.

దాదాపు యాభై అరవై కాంపోజిషన్ పుస్తకాల్లోని ప్రజాశికలు, దేశభ్యుదయాలన్నీ మోసుకొని స్టాఫ్ రూం చేరాను. స్టాఫ్‌రూం ఖాళీగా వుంది. అందరూ వెళ్ళిపోయారు.

యిల్లు చేరుకోటానికి బస్‌స్టాప్ దగ్గరకు వచ్చేను. విద్యానగర్ వెళ్ళే బస్సు యింకా రాలేదు. జేబులో రెండు రూపాయలుంది. యింట్లో యే యిరవై అయిదో ముప్పయో వుంటాయి. వెలిగ్రాం నన్ను వదలలేదు.

కాళహస్తికి వెళ్ళాలి; వెళ్ళక తప్పదు; వెళ్ళితీరుతాను అనుకున్నా.

బస్‌స్టాప్‌లో అటుపక్క యిద్దరు స్నేహితులు పగలబడి నవ్వుకుంటూ మాట్లాడుకుంటున్నారు.

చదువుకునే రోజుల్లో మా స్నేహం గుర్తుకొచ్చింది.

రామచంద్ర, నేనూ, శివారెడ్డి యూనివర్సిటీ హాస్టలులో ఒకే గదిలో వుండేవాళ్ళం. రామచంద్ర, శివారెడ్డి ఫైనల్లో వుండేవాళ్ళు, నేను ప్రీవియస్‌లో వుండేవాణ్ణి. ఆ రోజుల్లో ఎన్ని కలలో! యెంత వుత్సాహమో! ముఖ్యంగా నాకూ, రామచంద్రకూ, మా కలలను, వింటూ శివారెడ్డి ఎగతాళి చేస్తూ అనేవాడు: "కాస్త భూమ్మీదకు దిగి బతకండ్రా. లోకంలో ఈ కలల్తో మీరు దమ్మిడీ విలువ చెయ్యర్రా" అని. వాడన్నట్లే జరిగింది.

రామచంద్ర యశోధరను ప్రేమించి పెళ్లిచేసుకున్నాడు. ఆమె రామచంద్ర క్లాస్‌మేట్. నాకు దూరపు బంధువు. ఈ పెళ్లితో యశోధర వాళ్ళ నాన్న కూతురు ముఖం చూడలేదు. నిజానికి ఆయన పరిస్థితికి కూతురి పెళ్లిచేయటం ఘనమే. సులభంగా చదువుకున్న అల్లుడు దొరికితే కులం పట్టింపులన్ని ఆయన వంకపెట్టటం చూసి నాకు మండింది మా బంధువు అవటంవల్ల ఆయన బ్రాహ్మణ్యం, పవిత్రతా నాకు తెలియనివి కావు. అయినా పెళ్లి ఆగలేదు. పెళ్లి ఖర్చులు భరించింది ముఖ్యంగా శివారెడ్డి! గట్టిగా నిలబడి పెళ్లి జరిపించినవాళ్ళం నలుగురైదుగురం. గొడవలేమీ జరగలేదు. గవర్నమెంట్ కాలేజిలో యిద్దరికీ జూనియర్ లెక్చరరు పోస్ట్‌లు దొరికేయి. రెండేళ్ళు తిరిగిందో లేదో. రామచంద్రకు హార్ట్ ఎన్‌లార్జ్‌మెంట్ జబ్బు! యిప్పుడైనా యశోధరవాళ్ళ నాన్న వచ్చి వుంటాడో లేదో!

శివారెడ్డి జిల్లా ఆఫీసరయ్యేడు. ఒక లక్ష కట్నం తెచ్చుకున్నాడు. నెల్లూరులో హాయిగా వుంటున్నాడు. స్నేహంకోసం డబ్బు ఖర్చుపెట్టగలిగిన వాడి స్థితి పెరిగిందేకానీ తరగలేదు. శివారెడ్డి స్నేహదృష్టి మారలేదు. వాడిలో నాకు నచ్చనిది ఒకటే - స్నేహితులకోసం తాను పెట్టే ఖర్చును తానే చాటుకుంటాడు. నేనేమో వాళ్ళ పొగరుతో నాలుగయిదు ఉద్యోగాలు పోగొట్టుకున్నాను. హైదరాబాద్ వీధుల్లో తిరిగి తిరిగి యీ ఉద్యోగం చిక్కించుకున్నాను. ఆ లోపు పెళ్లి అయింది. నాకంటే అధ్వాన్నమైన పరిస్థితుల్లోవున్న మేనమామ కూతురు వరలక్ష్మితో పెళ్లి అయ్యింది. కుదురుగా భయభక్తులతో వుండక తప్పలేదు. యేడాదినుంచీ యీ ప్రైవేట్ కాలేజిలో గంటకు ఆరు రూపాయల లెఖ్ఖన మూడువందలు నాలుగువందల మధ్య సంపాదన వస్తోంది. స్ట్రైకులు, సెలవులు వుండకూడదని తీరిక సమయాల్లో ధ్యానం చేస్తుంటాను. పర్మనెంట్ వుద్యోగం కోసం యెదురుచూస్తూ జీవిస్తున్నాను. కాలేజి మేనేజ్‌మెంట్ ఆశలు చూపుతూనే వుంది.

—యిటువంటి నాకు నెల మధ్యలో కాళహస్తికి వెళ్ళటానికి కనీసం వందన్నా కావాలి. హైదరాబాదుకూ కాళాహస్తికి మధ్యవుండే దూరం నా కళ్ళల్లో మెదులుతోంది.

అది నడవలేని దూరం.

రైల్లోనో, బస్సులో మాత్రమే వెళ్ళే దూరం!

ప్రయాణానికి డబ్బులు అవసరమయిన దూరం!

అతి దగ్గరైన గుండెల మధ్య కాలంలో, స్థలంలో దూరం!

యెంతెంత దూరం చాల చాల దూరం అనే చిన్నపిల్లల ఆట జ్ఞాపకానికి వస్తోంది. నా గొర్రెతోక జీవితం చిన్నపిల్లల ఆటను నిజం చేస్తోంది.

చేతిలో ఒక్క వందా యాభై, కనీసం ఒక్క వంద వున్నా ఈ కాలాన్ని, స్థలాన్ని జయించగలను. తాత్కాలికంగానైనా సరే వాటిని దాటగలను. కాళహస్తికి రేపు ఉదయం చేరుకోగలను. కానీ డబ్బు! ఈ మహానగరంలో యిచ్చేనాధుడు నాకు కన్పించటంలేదు. రెండు మూడుగంటల వ్యవధిలో వంద దొరికే ఉపాయం తోచటంలేదు.

నామీద, నా ఉద్యోగం మీద నాకు మంట పుట్టింది. వట్టి మంటవల్ల సమస్యలు తీరవని నాకు తెలుసు. అయినా మండింది.

బస్సు వచ్చింది. గుంపులో జొరబడి కాళ్ళ తొక్కిళ్ళకు లోనై కసిగా నేను తొక్కి బస్సులో యింత చోటు సంపాదించుకున్నాను. కండక్టరు ముందుకు వెళ్ళమని హెచ్చరించేడు. ముందుకు నెట్టుకొని పోతూ మంచి

దుస్తుల్లో వున్న యెవరో యువకుని ఈర్ష్యతో కాలు తొక్కేను. అదృష్ట వశాత్తూ ఆ యువకుడు నన్నేమీ అనలేదు.

పరుగెడుతోన్న బస్సులోంచి నగరం కన్పిస్తోంది. నగరమంతా నాకు డబ్బుగానే కన్పిస్తుంది. కానీ అది నా చేతిలో లేదు.

యిళ్ళు చేరుకొన్నాను.

"యేం అట్లా వున్నారు?" అని అడిగింది వరలక్ష్మి.

టెలిగ్రాం అందించేను.

"యెవరి కేమైంది చెప్పండి?" అంది ఆతురతగా ఆందోళనగా.

రామచంద్ర విషయం చెప్పేను.

సానుభూతితో అంది వరలక్ష్మి - "పాపం, మీరు వెళ్ళి చూసివస్తేనే బావుంటుంది."

"డబ్బులు లేవు" అన్నాను నీరసంగా.

"నిజమే. వెళ్ళి యెవరు మాత్రం చేసేదేముంది?"

వరలక్ష్మి సత్వర సమాధానానికి గతుక్కుమన్నాను. యెంత సులభంగా మాట మార్చింది అనుకున్నా. కాని ఆమె పొడిమాటల వెనుక లోకజ్ఞత, నిస్సహాయత నుంచీ పుట్టిన వేదాంతం వుందని నాకు తెలుసు. అయినా వరలక్ష్మి మీద కోపం వచ్చి అణుచుకున్నాను.

మా నాన్నకో, మీ నాన్నకో యెట్లానో వుంటే వెళ్ళిమాత్రం చేసేదేముంది అంటావా అని అడుగుదామనుకున్నాను. అడిగి ప్రయోజనంలేదు. అలాంటి సమయాల్లో వరలక్ష్మి నా అప్రయోజకత్వాన్ని దెప్పి పొడవవచ్చు. యేడ్చి మొత్తుకోవచ్చు; నా నిస్సహాయతను శపించవచ్చు అనుకున్నాను. స్నేహితుడు రక్తబంధువు కాదు. లేమిని పెంచుకోవటం విజ్ఞత కాదు. అందుకేనేమో వరలక్ష్మి వేదాంతం!

దిక్కుతోచని స్థితిలో ఆలోచిస్తుంటే ఆశ తలుక్కుమంది. పీటర్ మనసులో మెదిలేడు. అతన్ని డబ్బు అడిగితే అనుకున్నాను. అడగక తప్పదు. నేను ద్వేషించే పీటర్‌నే డబ్బు అడగక తప్పదు. ఆరు నూరైనా అడగక తప్పదు.

ఆంధ్ర లయోలాలో బి.ఏ.లో నా క్లాస్ మేట్. యిప్పుడు కాలేజీలో పర్మనెంట్ లెక్చరరు. వాడి భార్యా లెక్చరరే. రెండుచేతులా సంపాదిస్తున్నారు. డబ్బు వుండకపోదు. మొదటినుంచి వాడు జాగ్రత్త మనిషి. పెద్ద వుద్యోగి కొడుకు.

వున్నట్టుండి బయలుదేరాను. నా వాలకం చూచి వరలక్ష్మి 'యెక్కడికండి' అని అడిగింది.'యిప్పుడే వస్తా' నంటూ పీటర్ యింటికి బయలుదేరాను. పీటర్ వాళ్ళ యిళ్ళు మాయింటికి కాస్త దగ్గరే

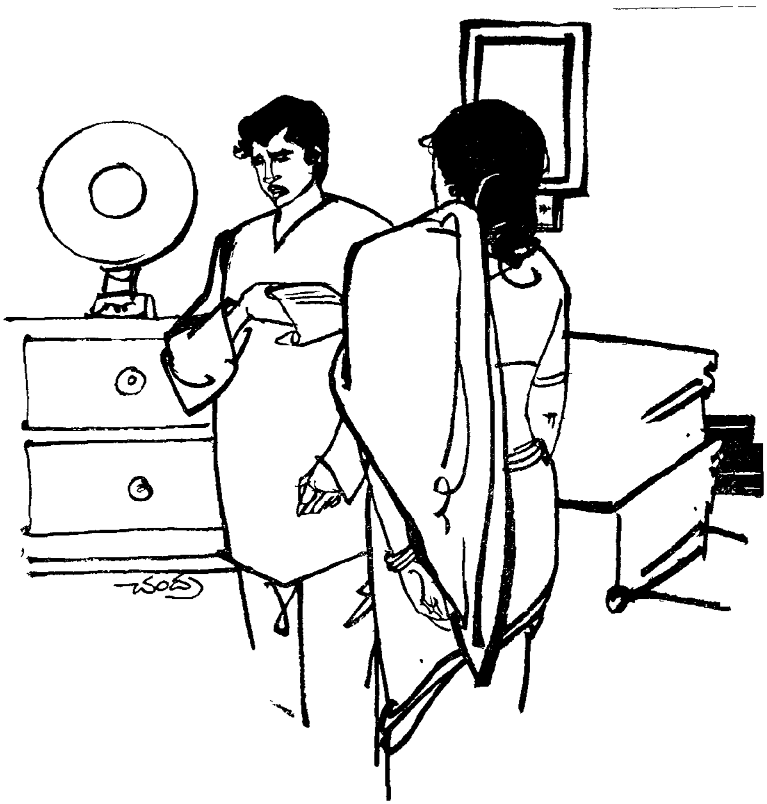

దారంబడి ఆలోచనలు, ఆందోళన, సంకోచం పీటర్ యేమంటాడోనని.

పీటర్ యింట్లోనే వున్నాడు. పీటర్ భార్య సుగుణ యింట్లో లేనట్లుంది.

పరిస్థితి వివరించేను. రెండువందలు ఆదుకోమని ప్రాధేయపడ్డాను. ఒకవైపు నేను ప్రాధేయపడుతున్న భాషే నాకు యెబ్బెట్టుగా వుంది. హీనంగా వుంది. ఆత్మహింసగా వుంది. అకారణంగా నేను ద్వేషించే పీటర్ ముఖం నాకు మరింత ముచ్చుగా కన్పిస్తోంది. కాని ప్రాధేయపడ్డాను.

పీటర్ నావైపు విచిత్రంగాచూశేడు:

"స్నేహితుని కోసమా?" అన్నాడు.

అవునన్నాను.

యేమనుకున్నాడో యేమో మర్యాదగా చెప్పేడు:

"సారి శ్రీరాం! క్రిస్మస్ ఖర్చులు వచ్చిపడ్డాయి. ఐ. పిటీ. అయినా చూస్తా వుండు."

పీటర్ అవతలి గదిలోకి వెళ్ళేడు. అడిగి లేదనిపించుకుంటానేమో. లేదని చెపితే యేంచేయాలని మధన పడుతున్నా.

పీటర్ చేతిలో పదులనోట్లు చూసి

ప్రాణం లేచివచ్చింది. వందాయాభై లెక్కపెట్టి నా చేతిలోవుంచి—

"రేపు ఫస్టుకు యివ్వాలి. సుగుణా పీటర్ డబ్బు యిది. సుగుణ యింట్లో కూడాలేదు. ఆమె వేనిటీబాగ్ లోంచి తీసి యిస్తున్నా, నేను చెప్పుకుంటాలే నీకు అవసరం వుండి యిచ్చేనని" అన్నాడు.

డబ్బు నా చేతిలో వుంచేప్పుడు పీటర్ చూసిన చూపు జన్మజన్మలకు మరిచిపోలేను. డబ్బులేని వాడికి వెధవ బంధాలు. పనికిమాలిన సెంటిమెంట్లూ యేమిటి అన్నట్లుంది, పీటర్ చూపు. వాడి కళ్ళల్లోకి చూడకుండా "లెక్కపెట్టుకో" అని అంటున్నా జేబులో కుక్కుకొన్నాను. కృతజ్ఞత చెప్పాను. పీటర్ దగ్గరే తెల్లకాగితంతీసుకొని లీవ్ లెటర్రాసి మా హెడ్కు యిమ్మన్నాను.

సరేనంటూ ఎంతో చనువుగా అన్నాడు.

"తొందరగా రండి! క్లాసులు పోతాయి" అన్నాడు.

పీటర్ సలహాకు సంతోషించాను. అంతమాత్రమే సలహా యిచ్చాడు. నీది దినకూలి కదా యిన్ని గంటలకు యింత డబ్బు పోతుంది అని చెప్పలేదు.

అంగీకార సూచకంగా తలవూపి బయటపడ్డాను.

సుగుణా పీటర్ డబ్బు! పీటర్ డబ్బు!! యెవరిడబ్బు అయితే నాకేం? అది దూరాన్ని జయిస్తుంది. స్థలాన్ని దాటుతుంది. నన్ను కాళహస్తి చేరుస్తుంది. నేను రామచంద్రను చూస్తాను. నాకు కావలిసింది అంతే.

యింట్లో వరలక్ష్మి చేతికి వో నలభై యిచ్చేను. ఆవిడ నా పరపతి చూసి ఆశ్చర్యపోయినట్లుంది. నా తొందరకు యిబ్బందిపడినట్లుంది. యేమీ అనకుండా తీసుకొని "తొందరగా రండి" అంది.

ఆదరాబాదరగా ప్రయాణమై వెళ్ళేను.

నిద్రలేమితో, మనసును కుళ్ళబొడుస్తున్న ఆలోచనలతో, రామచంద్ర యింకా కొన్నాళ్ళు తప్పక జీవిస్తాడు అనే ఆశతో, రామచంద్ర యేమైనా అయివుంటే యశోధరను యెలా ఓదార్చాలో తెలీనితనంతో మరునటి రోజు వుదయానికి కాళహస్తి చేరుకున్నాను.

రామచంద్ర యింటిముందు యే సందడీలేదు. గుండె అదురుతోంది. యింట్లోకి వెళ్ళేను. వోమూల మోకాళ్ళ చుట్టు చేతులేసి ముఖం దాచుకొని వుంది యశోధర. ఆ పక్కన్నే వాళ్ళమ్మ దీనంగా కూచొని వుంది. రామచంద్ర కూతురు అమాయకంగా అవ్వఒడిలో నిద్రపోతోంది. నలుగురయిదుగురు కాలేజి విద్యార్థులు మౌనంగా కూచొని వున్నారు. ఒక మంచంమీద యశోధర వాళ్ళనాన్న కూచొని వున్నాడు.

పరిస్థితి అర్థమైంది. నాకు నోట మాట రావేదు.

"హైదరాబాద్ నుంచే వస్తున్నావా?" యశోధర నాన్న ప్రశ్నతో నాకేదో విపరీత ధోరణి కన్పించి సమాధానించ లేదు.

యశోధర తలెత్తి చూసింది. ఆమె నొసట పసుపు కుంకుమ లేదు, కాసేపు బెక్కింది.

నా సానుభూతి వాక్యాలేవో వాటిని మౌనంగా వింది. మళ్ళీ కుళ్ళుకుంటూ యేడుస్తూ కూచుంది. ఆ వాతావరణం నాకు హృదయశల్యంగా వుంది.

యశోధర వాళ్ళ నాన్న మా రామచంద్ర చివరి ఘడియలను గురించి వివరిస్తున్నాడు. శివారెడ్డి విషయాన్ని ప్రశంసిస్తున్నాడు.

"మనిషంటే శివారెడ్డేనయ్యా! అంత పెద్ద ఆఫీసరు స్నేహితుని కోసం పడిన అవస్థలు తలచుకుంటే నాకే యెలానో వుంది. మమ్మల్ని పిలిపించింది అతనే. యేదో బుద్ధితెలీక యిన్ని రోజులు వీళ్ళను పోగొట్టుకున్నాను. యిప్పుడు యశోధరకు యెవరున్నారు చెప్పు. కన్న తల్లితండ్రులం మేంతప్ప? వాళ్ళ అత్త మామలకు యేం పట్టింది? మొన్న చూశారు. నిన్న వెళ్ళిపోయేరు."

ఆయన మాటల్లో నాకేమాత్రం సహజత్వం కన్పించలేదు. యిప్పుడు తాము తప్ప యశోధరకు యెవ్వరూ లేరట!

అక్కడ ఒక్క క్షణం వుండలేక పోయాను.

"వెళ్ళొస్తానమ్మా" అన్నాను.

యశోధర మౌనంగా తలవూపింది.

"శివారెడ్డి పొద్దున్నే నెల్లూరికి వెళ్ళిపోయేడు. వారి జబ్బు నయంకాదని మా కందరికి తెలుసు. అయినా శివారెడ్డి బలవంతంమీదనే ఆస్పత్రిలో చేర్పించాం. ఆయన మూడు నాలుగు వేలు సాయం చేశేడు. అలాంటి స్నేహితుల ఋణం యే జన్మలోనూ తీరేదికాదు. అమ్మా నాన్న కూడా సమయానికి వచ్చి ఆదుకున్నారు."

యశోధర అపుతూనే యశోధర నాన్న అందుకున్నాడు!

"పాపం! శివారెడ్డిని చాలా యిబ్బందులు పెడుతున్నాం. ఆ పదివేల విషయం ప్రిన్సిపాలుతో మాట్లాడి వెళ్ళేడు. పెన్షన్ విషయం చూస్తానన్నాడు....

యశోధర బెక్కుతూనే వుంది.

మనసు చెదిరిపోయింది.

యెందుకంటున్నానో తెలీకుండా "ప్రేమలు ప్రకటించటానికి కూడా స్తోమత, తెలివే వుండాలమ్మా" అని మెల్లిగా గొణిగేను. యశోధర వాళ్ళ నాన్న చూపులు భరించలేక బయటికి నడిచేను.

తల చెడిపోయింది.

నన్నయ్య, 'తెలుగు వెలుగు' పాతాళ్లోకి! 'వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం' 'ప్రణాళికలు - దేశాభ్యుదయం' కాంపోజిషన్ల తప్పుల్లోకి వెళ్ళాలి... త్వరగా వెళ్లాలి... గంటకు అరు రూపాయల ప్రపంచంలోకి....